בין הסכמה לסמכות: מה נותר מתניית שיפוט בהסכם ממון?

*על כוחה של בחירת פורום מוקדמת בראי מרוץ הסמכויות – בעקבות פרשת **פלונית נ' פלוני**[1]*

עו"ד אוראל בן חמו | עורכת דין במשרד עוה"ד קניר ושות' | אוקטובר 2026

בני זוג החותמים על הסכם ממון מבקשים, בראש ובראשונה, להסדיר מראש את יחסיהם הרכושיים וליצור ודאות באשר למשטר הכלכלי שיחול עליהם, הן במהלך חייהם המשותפים והן במקרה של פרידה.[2] אוטונומיה זו עשויה להשתרע גם אל המישור הדיוני: לא אחת כוללים בני הזוג בהסכם תניית שיפוט, שבאמצעותה הם מבקשים לקבוע מראש גם את הערכאה שתידרש למחלוקות עתידיות ביניהם.

אלא שדווקא במישור זה נתקלת האוטונומיה החוזית בגבולות שמציבים כללי הסמכות העניינית. בדיני המשפחה בישראל מקבל הקושי משנה תוקף, נוכח האנומליה בסמכויות בין בית המשפט לענייני משפחה לבין בתי הדין הרבניים והאפשרות כי זהות הערכאה המוסמכת תיקבע גם בהתאם לאופן שבו ננקט ההליך.

פסק דינו של בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע בפרשת **פלונית נ' פלוני** מציף את המתח הזה במלוא עוצמתו: **מהו כוחה של תניית שיפוט שנקבעה בהסכם ממון – ואף בהסכם שאושר וקיבל תוקף של פסק דין – כאשר במועד מאוחר יותר קובעת ערכאה אחרת כי רכשה סמכות עניינית מכוח הדין?**

<u>עובדות המקרה והכרעת בית הדין</u>

בין הצדדים נחתם הסכם ממון שאושר בבית המשפט לענייני משפחה וקיבל תוקף של פסק דין, ובו נקבע במפורש כי כל מחלוקת ביניהם תידון בבית המשפט לענייני משפחה. לימים הגישה האישה לבית הדין הרבני תביעת גירושין, שאליה כרכה, בין היתר, את ענייני הרכוש שהוסדרו בהסכם. מנגד טען האיש כי בית הדין נעדר סמכות לדון בעניינים אלה, הן נוכח תניית השיפוט שעליה הסכימו הצדדים והן משום שאישור ההסכם בבית המשפט לענייני משפחה הקנה, לשיטתו, סמכות נמשכת לאותה ערכאה.

בית הדין דחה את שתי הטענות. הוא קבע כי משנכרכו העניינים כדין בתביעת הגירושין, קמה לו סמכות ייחודית לדון בהם, חרף תניית השיפוט וחרף אישורו הקודם של ההסכם בבית המשפט. הכרעתו נשענה על שתי הבחנות מרכזיות: בין הסכמה חוזית בדבר זהות הפורום לבין סמכות עניינית שמקורה בדין; ובין עצם אישורו של הסכם לבין התדיינות קודמת העשויה להקים סמכות נמשכת. בית הדין הרבני השווה למעשה בין הערכאות ביחס ל"דן ופסק".[3]

---

[1] בתי-הדין הרבניים באר שבע) 1583030/ **פלונית נ' פלוני** (נבו 2.6.2026) (להלן: "**פרשנת פלונית נ' פלוני**"). יצוין כי לסוגיה זו נדרש קודם לכן גם בית הדין הרבני הגדול, בעניין (בתי-הדין הרבניים הגדול) 1579807/1 **פלונית נ' פלוני** (נבו 10.5.2026), שעסק בנסיבות דומות. עם זאת, מאמר זה מתמקד בפסק דינו של בית הדין הרבני האזורי בבאר שבע, נוכח הנמקתו המפורטת והישירה באשר למעמדה ולנפקותה של תניית שיפוט בהסכם בין בני זוג, סוגיה העומדת במוקד מאמר זה.

[2] ראה סעיפים 1 ו-3 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 (להלן: "**חוק יחסי ממון**"); שי זילברברג "ואף-על-פי-כן: מרוץ הסמכויות" משפטים נד 167, 172 (2026); וגם דנג"ץ 8537/18 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים** (נבו 24.6.2021), פס' 14; תלה"מ (משפחה צפת) 10671-09-23 **פלונית נ' אלמוני** (נבו 18.8.2025), פס' 58-56.

[3] בג"ץ 8578/01 **חיים חליווה נ' עליזה חליווה**, נו(5) 634 (2002); יצחק כהן "סמכות נמשכת בדיני המשפחה לאחר אישור הסכם בין בני-זוג: על כיבוד הדדי, על מבחן הסיכול ועל מבחן ה"דן ופסק" מודל חדש **משפט ועסקים** יט 767, 775 (2016); יצחק כהן **דיני המשפחה בישראל – פרוצדורה ומהות** 388-331 (2019); בג"ץ 5430/23 **פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים** (נבו 7.12.23), פס' 27.

פסק הדין ממחיש בכך את הפער בין וודאות מהותית שמבקש הסכם ממון ליצור עבור הצדדים לו, לרבות באמצעות קביעתה של תניית שיפוט. נסיבות המקרה מעוררות שאלה: מה דינה של בחירת פורום מפורשת הצופה פני עתיד, כאשר מולה ניצבת סמכות שנרכשה רק בשלב מאוחר יותר מכוח הדין? מעבר לכך, מתעוררת שאלה מהותית נוספת: האם ניתן להסיק מכך שהוראותיו המהותיות של ההסכם יוסיפו לחייב את הצדדים במלואן, או שמא בדחיית הסכמתם המפורשת לקבוע מראש את הערכאה שתידרש ליישומן יש כדי ללמד על נגיסה בוודאות המהותית של ההסכם, לרבות ביתר הוראותיו.

<u>מדוע הסכמה שקיבלה תוקף של פסק דין אינה, כשלעצמה, מקור לסמכות?</u>

תניית שיפוט מבטאת את הסכמת הצדדים באשר לפורום שבו יתבררו מחלוקות עתידיות הנובעות מהתקשרותם. תכליתה להקנות ודאות מראש באשר לזירת ההתדיינות, והיא יונקת את כוחה מעקרון חופש החוזים.[4] ואולם, על פי האמור בפסק הדין, כוחה של הסכמה זו מוגבל לכאורה: נקבע בו כי אין בה כדי להקנות לערכאת שיפוט סמכות עניינית שלא ניתנה לה בדין, כשם שאין בכוחה לשלול ממנה סמכות שהוקנתה לה מכוחו. מכאן נקודת המוצא שהובאה בפסק הדין: בעלי דין אינם רשאים להתנות בהסכם על כללי הסמכות העניינית.[5]

בדיני המשפחה בישראל מקבל כלל זה משמעות ייחודית. חלוקת הסמכויות בין בית המשפט לענייני משפחה לבין בתי הדין הרבניים אינה בינארית: לצד עניינים המסורים לסמכותה הייחודית של אחת הערכאות, קיימים עניינים שבהם הדין מכיר בסמכויותיהן של שתי הערכאות, וכן מנגנונים שבאמצעותם עשויה אחת מהן לרכוש סמכות בהתקיים התנאים שנקבעו בדין. כך, למשל, שתי הערכאות מוסמכות לאשר הסכמי ממון;[6] ובעניינים אחרים עשויה הסמכות להירכש מכוח הסכמת בעלי הדין או באמצעות כריכה כדין. זהות הערכאה המוסמכת אינה נקבעת אפוא תמיד על פי נושא ההתדיינות לבדו, אלא גם בהתאם למקור הסמכות ולדרך שבה נרכשה.[7]

בפרשת **פלונית נ' פלוני** רכש בית הדין את סמכותו לדון בענייניהם הרכושיים של בני הזוג מכוח מנגנון הכריכה. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953,[8] מאפשר, בהתקיים התנאים שנקבעו בדין, לכרוך בתביעת גירושין עניינים הנלווים לה ובכך להקנות לבית הדין סמכות ייחודית לדון בהם. משקבע בית הדין כי העניינים נכרכו כדין, נקבע כי אין בכוחה של הסכמה חוזית מוקדמת לגרוע מן הסמכות שהוקנתה לו מכוח החוק.

---

[4] שחר אברהם-גילר "על כללי פרשנות של תניות שיפוט, ברירת הדין ותפיסת סמכות השיפוט הבין לאומית של בית המשפט העליון (בעקבות רע"א 6493/21 לגזיאל נ' אר אס דיזיין בע"מ) **חוקים יח** 167-199 (2023); אורי ניר "קיצורן של תקנות סדר הדין האזרחי והשלכותיו" **קרית המשפט יב** 175, 185 (2024).

[5] על הרציונלים העומדים בבסיס כללי הסמכות העניינית ועל חשיבותם בשיטת המשפט הישראלית, ובכלל זה העיקרון שלפיו אין בכוחה של הסכמת בעלי הדין להקנות לערכאה סמכות עניינית מקום שזו אינה נתונה לה מכוח הדין, ראו, בין היתר, בג"ץ 6103/93 **לוי נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים**, פ"ד מח(4) 591, פס' 33 לפסק דינו של השופט מ' חשין (1994).

[6] סעיף 2(א) לחוק יחסי ממון.

[7] אבישלום וסטרייך "שלושה צמתים ביחסי בית הדין הרבני ובית המשפט האזרחי: מזונות ילדים, שיתוף רכושי והחוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה 217, 219-218 **משפטים נב** תשפ"ב.

[8] סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953.

<u>הסכמה מוקדמת מול סמכות שנרכשה מאוחר יותר</u>

במישור הדוקטרינרי, הכרעה זו מתיישבת עם הכלל שלפיו סמכות עניינית מקורה בדין ולא ברצונם של בעלי הדין. אלא שנסיבות המקרה חושפות קושי שהכלל, כשלעצמו, אינו פותר. בני הזוג לא ביקשו באמצעות תניית השיפוט להקנות כוח שיפוטי לערכאה שהדין אינו מסמיך בעניינים מסוג זה. הם בחרו – בהתאם להסכמתם ולרצונם המשותף – בבית המשפט לענייני משפחה, ערכאה שהדין עצמו מקנה לה סמכויות בתחום יחסי הממון בין בני זוג, וקבעו מראש כי רק שם יתבררו מחלוקות עתידיות ביניהם. נשאלת אפוא השאלה איזו תוחלת יש בגיבוש הסכמה שקיבלה תוקף של פסק דין, ושהביאה לידי ביטוי את רצונם המשותף של הצדדים בעת שחיו בשלום זה עם זה.

הקושי מתחדד לנוכח נקודת הזמן שבה נקבע הפורום בכל אחד מן המישורים. הבחירה בבית המשפט לענייני משפחה הייתה מוקדמת, מפורשת ומשותפת לשני הצדדים. סמכותו הייחודית של בית הדין, לעומת זאת, נרכשה מאוחר יותר בעקבות כריכת העניינים בתביעת הגירושין – פעולה דיונית שננקטה בידי אחד הצדדים בלבד.

תוצאת פסק הדין היא שהסכם שנכרת בין הצדדים, אף שקיבל תוקף של פסק דין לבקשתם, אינו עומד בפני פעולה חד-צדדית ומאוחרת: זו מביאה לכך שהסכסוך יתברר בפורום שונה מזה שנבחר <u>בהסכמה משותפת</u> ומשיבה בכך את מרוץ הסמכויות אל הזירה, אף שהצדדים ביקשו להכריע בו מראש. בנסיבות אלה, לא רק הוודאות הדיונית שאותה נועדה תניית השיפוט ליצור נפגעת; מתעוררת שאלה בדבר נפקותה המעשית של התניה עצמה, אם אין בכוחה למנוע מאחד הצדדים לפנות בהמשך לערכאה אחרת ולכונן בה סמכות שונה מכוח הדין.

<u>האם אישור ההסכם מקנה סמכות נמשכת?</u>

לצד תניית השיפוט, ביקש האיש לבסס את סמכותו של בית המשפט לענייני משפחה גם על דוקטרינת הסמכות הנמשכת. לשיטתו, משאושר הסכם הממון בבית המשפט וקיבל תוקף של פסק דין, רכש בית המשפט סמכות להידרש גם למחלוקות עתידיות בעניינים שהוסדרו בו.

דוקטרינת הסמכות הנמשכת מאפשרת, בהתקיים התנאים שנקבעו בפסיקה, לערכאה שרכשה סמכות כדין והכריעה בסוגיה מסוימת להוסיף ולהידרש לגלגוליה המאוחרים. ואולם, פסק הדין קובע כי כשם שאין באישור בבית הדין הרבני כדי להקים סמכות נמשכת, כך גם אין באישור בבית המשפט לענייני משפחה אלא אישור פורמלי של הסכם, שאינו מקים כשלעצמו סמכות נמשכת. על יסוד זה קבע בית הדין הרבני כי בהליך אישור הסכם הממון שימש בית המשפט כ"מאשר טכני" בלבד, מבלי שנדרש להכריע במחלוקת רכושית לגופה, ומשכך לא קמה לו מכוח האישור בלבד סמכות נמשכת שהיה בה כדי למנוע מבית הדין לרכוש סמכות מכוח כריכה.

<u>אבל מה דינה של הסכמה מפורשת הצופה פני עתיד?</u>

כאן, אם כן, מצוי הקושי המרכזי בפסק הדין. ההנמקה בדבר אופיו ה"טכני" של אישור ההסכם נותנת מענה לטענה המבקשת לגזור סמכות עתידית מעצם האישור; אלא שבמקרה שלפנינו בחירת בית המשפט לענייני משפחה לא נלמדה בדיעבד מן העובדה שההסכם הובא לאישורו. הצדדים קבעו בהסכם עצמו, בהוראה מפורשת ונפרדת, כי מחלוקות עתידיות ביניהם יתבררו לפניו.

להבחנה זו קיימת אחיזה בפסיקה. בבג"ץ 4111/07 **פלונית נ' פלוני**[9] הוכרה האפשרות שלפיה מקום שבו הצדדים הסכימו לכבול עצמם גם בעתיד לסמכותה של הערכאה שאליה פנו, עשויה אותה הסכמה לקבל משמעות שונה מעצם הפנייה או האישור. הבחנה דומה אומצה גם בתלה"מ (משפחה צפת) 63261-07-24 **פלוני נ' פלונית**,[10] שבו הודגש כי אין דין הסכמה מוקדמת להביא עניין מסוים לפני ערכאה כדין הסכמה המתייחסת במפורש לסמכות השיפוט בעתיד.

מכאן שהדיון אינו מתמצה בשאלה אם עצם אישור ההסכם הקים לבית המשפט לענייני משפחה סמכות נמשכת. קודמת לו שאלה אחרת: האם מכוח הסכמתם המפורשת של הצדדים התגבשה סמכות ייחודית ביחס למחלוקות העתידיות שעליהן חלה התניה; ואם כן – מה דינה אל מול סמכותו הייחודית של בית הדין, שנרכשה בשלב מאוחר יותר מכוח כריכה? נוסיף ונשאל – מהו ההבדל בין הסכם מסחרי שבו קובעים הצדדים תניית שיפוט המקנה סמכות לערכאה מסוימת, ואשר תכובד על פי הכלל, לבין היעדר היציבות העולה מן האמור לעיל ביחס להסכם בין בני זוג?

פסק הדין אינו ממצה את הדיון בשאלה זו. בית הדין התמקד בכלל שלפיו אישור פורמלי של הסכם אינו מקים סמכות נמשכת. אלא שהנמקה זו אינה מתמודדת במישרין עם הטענה השונה, שלפיה הצדדים עצמם ביקשו, עוד קודם לפרוץ הסכסוך, לכבול את ההתדיינות העתידית לערכאה מסוימת.

לעמדתי, ההסכמה המוקדמת צריכה לגבור בהכרח על הסמכות שרכש בית הדין מכוח הכריכה. אלא שדווקא כאן מצויה השאלה שפסק הדין מותיר אחריו: **מה דינה של סמכות ייחודית הנטענת מכוח הסכמה קודמת שקיבלה תוקף של פסק דין, כאשר מולה ניצבת סמכות ייחודית שנרכשה לאחר מכן מכוח הוראת חוק?**

אם די בכריכה מאוחרת כדי לדחות את בחירת הפורום המוקדמת בלא להידרש תחילה לנפקותה המשפטית, מצטמצמת במידה ניכרת האפשרות שהפסיקה עצמה הכירה בה – לכבול מראש ובהסכמה את ההתדיינות העתידית לערכאה מסוימת. בעוד שהפסיקה ביקשה למנוע מצב שבו עצם המקום שבו אושר הסכם יקבע את הפורום העתידי ויהפוך את הליך האישור לזירת מרוץ,[11] המקרה שלפנינו מציב את התרחיש ההפוך: הצדדים ביקשו להכריע בשאלת הפורום מראש ובהסכמה מפורשת, אך היא שבה ונפתחה עם פרוץ הסכסוך.

<u>אז מה נותר מתניית השיפוט?</u>

פרשת **פלונית נ' פלוני** מותירה אותנו בעוד חוסר ודאות. אין לראות בתניית שיפוט בהסכם ממון מנגנון המאפשר לבני הזוג "לנעול" מראש את זירת ההתדיינות. האוטונומיה הנתונה לצדדים בעיצוב יחסיהם הרכושיים רחבה מזו הנתונה להם בעיצוב המסגרת השיפוטית שתידרש לאותם יחסים בעתיד.

ההבחנה שהוכרה בפסיקה בין עצם אישורו של הסכם לבין הסכמה מפורשת בדבר ההתדיינות העתידית מלמדת כי השאלה מורכבת יותר. כאשר לאחר בחירה כזו נרכשת מכוח הדין סמכות ייחודית של ערכאה אחרת, נותרת פתוחה שאלת היחס בין שני מקורות הסמכות.

---

[9] בג"ץ 4111/07 **פלונית נ' פלוני** (נבו 27.7.2008), פס' 12.
[10] תלה"מ (משפחה צפת) 63261-07-24 **פלוני נ' פלונית** (27.5.2025).
[11] בג"ץ 6929/10 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול**, סו(2) 1 (2013), פס' 20; בג"ץ 473/24 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בירושלים** (נבו 22.6.2025), פס' 39-37.

מבחינה מעשית, המסר לבני זוג ולעורכי הדין המנסחים עבורם הסכמי ממון הוא אפוא מסויג: יש טעם בעיגונה המפורש של בחירת הפורום, אך אין להציגה כערובה לכך שסכסוך עתידי אכן יתברר בערכאה שנבחרה. כל עוד לא הובהר היחס בין הסכמה מוקדמת הצופה פני עתיד לבין סמכות ייחודית הנרכשת מאוחר יותר מכוח הדין, תניית השיפוט יכולה לבטא באופן ברור את ה"היכן" שעליו הסכימו בני הזוג מראש – אך אין בה כדי להבטיח שדווקא שם יתברר ה"מה". מטרידה עוד יותר הפגיעה האפשרית ביציבות ובוודאות ההסכמית: אם מצא בית הדין להתערב בהוראת תניית השיפוט מכוח כריכה מאוחרת, האם אין בכך כדי ללמד שקיים פתח להתערבות גם ביתר הוראות ההסכם? מענה לשאלה זו עשוי להימצא, בבוא העת, בהכרעה במחלוקת הבאה שתובא בעניין זה בפני ערכאות השיפוט. עד אז, נראה כי תניית השיפוט בהסכמים תוסיף לשמש ביטוי ברור לרצונם המשותף של בני הזוג – אך לא כגורם הקובע בהכרח את הערכאה שבפניה יתברר הסכסוך.